

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Факультет математики, фізики, комп'ютерних наук і технологій
Кафедра образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності**

**Дипломна робота
на тему:
«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ
У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»**

**студентки 2 курсу групи МСОТ
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.10 Середня
освіта (Трудове навчання та технології)
Освітня програма Середня освіта.
Трудове навчання та технології. Дизайн
середовища і костюма
Бойчук Світлани Олександрівни
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Марущак Оксана Василівна**

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають посилання
на відповідне джерело

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ **Оцінка ECTS** _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. Науково-теоретичні основи формування в учнів позашкільних навчальних закладів творчих здібностей засобами декоративно-ужиткового мистецтва	15
1.1. Методологічні та практико-нормативні засади функціонування змісту діяльності позашкільного навчального закладу	15
1.2. Сутність поняття творчості у філософському контексті .	24
1.3. Психолого-педагогічне трактування проблеми формування творчих здібностей особистості	26
1.4. Зміст і форми поняття «творчі здібності»	31
1.5. Принципи організації творчої діяльності учнів під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва у позашкільних навчальних закладах	37
1.6. Дидактичні можливості засобів гончарного мистецтва у формуванні в учнів позашкільних навчальних закладів творчих здібностей	40
1.7. Педагогічні умови формування в учнів позашкільних навчальних закладів творчих здібностей засобами художньої кераміки	49
Висновки до першого розділу	54
Розділ 2. Теоретико-методичні основи формування в учнів позашкільних навчальних закладів творчих здібностей засобами художньої кераміки	57
2.1. Аналіз змісту навчальної програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку «Гончарство» ...	57
2.2. Класифікація типів, нетрадиційні форми проведення занять з гончарства та вимоги до них	60

2.3.	Форми організації навчально-виховної діяльності вихованців у гуртках з гончарства	66
2.4.	Методи взаємодії вчителя та вихованців під час формування творчих здібностей засобами художньої кераміки у ПНЗ	67
2.5.	Організація та методика проведення педагогічного експерименту	76
2.6.	Методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки в позашкільних навчальних закладах	85
	Висновки до другого розділу	92
Розділ 3.	Охорона праці. Організація техніки безпеки в гуртках позашкільного навчального закладу	94
3.1.	Обов'язки керівника гуртка позашкільного навчального закладу щодо організації охорони праці вихованців	94
3.2.	Порядок проведення та реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності	95
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	97
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103
	ДОДАТКИ	

ВСТУП

Активні перетворення сучасного суспільства зумовлюють зміни й у сфері освіти, що спрямовані на розвиток потреб соціуму і пропонують нові стратегії і підходи, у тому числі і в технологічній освіті. Як зазначено в нормативно-правових і регуляторних документах (законах України «Про освіту», Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти), система освіти має забезпечувати фізичний, морально-духовний, культурний розвиток особистості, сприяти формуванню соціально зрілої, творчої особистості, громадянина України і світу, готувати молодь до свідомого вибору сфери життєдіяльності. Одним із пріоритетних завдань визначається створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Саме тому в національній системі освіти пріоритетним напрямом є особистісний розвиток, який пов'язаний з формуванням творчого потенціалу, розвитку творчих здібностей.

Водночас, нині, коли активно відбуваються глобалізаційні процеси, які нівелюють особливості національних культур, саме через народну культуру, народну творчість, народне мистецтво народи світу є цікавими для чужоземців своєю самобутністю й несхожістю на інших [65, с. 96]. Тому в умовах сьогодення особливо актуальною є проблема відродження українських народних ремесел і створення національної системи освіти, яка сприятиме розвитку компетентностей особистості на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій, залученню молодого покоління до надбань духовної культури.

Задоволення соціальних запитів суспільства на забезпечення умов для розвитку в учнів здібностей і нахилів до художньої та творчої діяльності в сучасному полікультурному світі передбачає навчання учнів декоративно-ужитковому мистецтву (ДУМ), народним художнім промислам. Важливу роль у цьому контексті відіграє позашкільна освіта, мета якої передбачає загальний

розвиток вихованців, виявлення здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності і здійснюється за різними напрямками, серед яких художньо-естетичний – напрям, який забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями (учнями і слухачами) практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва.

Нині спостерігається активний процес оновлення змісту освіти й удосконалення системи виховання учнів. Однією з головних цілей позашкільних навчальних закладів (ПНЗ) стає переосмислення, переорієнтація та вплив на формування високоморальної громадської позиції, національної свідомості, потягу до прекрасного, важливу роль у досягненні якої відіграє декоративно-ужиткове мистецтво. Діяльність позашкільних навчальних закладів передбачає залучення учнів, з-поміж інших, до занять декоративно-ужитковим мистецтвом, що ґрунтується на вивченні, засвоєнні і трансляції української традиційної народної культури як суспільно-історичного явища, в якому відбився світогляд, морально-етичні і естетичні цінності українського народу. Відтворення культури, духовності починається з поглибленого вивчення її стародавніх традиційних і кращих сучасних надбань. Завдяки різноманітності напрямів діяльності, позашкільна освіта сприяє формуванню в учнів творчої компетентності, що включає в себе знання, уміння, навички, ставлення, необхідні для успішної творчої діяльності та можливість використати їх в житті й на практиці, яка визначається як здатність людини генерувати ідеї, висувати гіпотези, фантазувати, долати інертність мислення.

Головною цінністю декоративно-ужиткового мистецтва є вплив на мислення особистості як інструмент пізнавальної діяльності, на комунікативні якості як шлях духовного й міжособистісного спілкування, на творчі здібності як основний засіб її самореалізації, на формування етнічної ідентичності як глибинної основи національної самосвідомості. Як один із видів мистецтва, воно надає суспільству духовного багатства, сил і бажання творити гарні й утилітарно придатні речі, виступає дивним феноменом життєстійкості в системі людських знань.

Почесне місце у системі дисциплін декоративно-ужиткового мистецтва, які викладаються в позашкільних навчальних закладах, посідає художня кераміка як

один із видів національної народної творчості. Протягом століть створювалось народне мистецтво, розмаїте й багатогранне. Виникло воно з любові до рідного краю, всього навколишнього світу і з потреби не тільки бачити і відчувати красу, а й творити її власними руками.

Глина – дуже поширений, легкодоступний матеріал. Формування глини та оброблення її були першими зародками технічної майстерності на зорі людської культури. Наявність різноманітних глин визначила широке побутування кераміки на території України. У людських творчих руках глина «слухняна», легко набирає будь-якої форми. Барвисті глиняні іграшки, свистунці у вигляді птахів і звірів, глечики, керамічні пласти та кахлі – все це дозволяє нам зазирнути в свідомість талановитого народу, осягнувши його уявлення про світ, про давні часи.

Навчаючись у гуртках художньо-естетичного напряму позашкільних навчальних закладів, учні проймаються любов'ю до своїх національних традицій, до рідного краю. Без минулого нема майбутнього, без усвідомлення своїх коренів неможливий розвиток культури та мистецтва. Освоєння різних глиняних матеріалів, а також технологічні засоби роботи з глиною, розвиває в учнів творчу активність, підвищує цікавість до творчого процесу, виховує зосередженість і терпіння, творчу індивідуальність та художню майстерність, розкриває перед ними чарівний світ кераміки.

Відтак, сьогодення диктує тенденції до зміни змісту освіти, корекції спрямованості навчально-виховного процесу, що дає змогу перейти до утвердження особистісно орієнтованої педагогічної системи, надання освіти інноваційного характеру, що спонукає педагога до пошуку нових форм і методів формування й розвитку особистості учня, бо лише творчий вчитель може розвинути творчі здібності учнів.

Нові засади педагогічної теорії та практики, в основу яких покладено виховання молоді на загальнолюдських культурних цінностях з урахуванням особливостей системи народної педагогіки, розкриті в працях І. Беха, М. Кабатченко, С. Метліної, Н. Ничкало, Е. Соколової, О. Сухомлинської, К. Чорної та ін.

Питанням відродження народних художніх ремесел присвячено праці

Є. Антоновича, Л. Баженова, П. Білецького, Т. Бушиної, О. Данченка, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кари-Васильєвої, М. Селівачова, О. Соломченка, М. Станкевича, Є. Сявавко, Г. Цибульової та багатьох ін.

В останні роки зросло прагнення суспільства до відродження національних духовно-матеріальних цінностей що, у свою чергу, ставить перед педагогічною наукою завдання розроблення змісту, засобів, методів, організаційних форм навчання учнів народному декоративно-ужитковому мистецтву. Про могутній психолого-педагогічний і виховний потенціал народних художніх ремесел, їхній просвітницький та культурний вплив на особистість свідчать також дослідження О. Єнтіс, Т. Зузяк, Н. Кузан, Т. Мацейків, В. Мусієнка, В. Радкевич, Л. Савки, С. Чебоненка та ін. Проблемі творчого розвитку учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну присвячені праці Є. Антоновича, В. Вдовченка, О. Гервас, О. Даниленка, О. Максименка, О. Марущак, Л. Оршанського, І. Савчук, В. Сидоренка, В. Тименка, Х. Тхатапсоева та ін.

Основні принципи позашкільної освіти та виховання закладені у працях І. Бега, О. Биковської, В. Вербицького, Г. Пустовіта, С. Русової, Т. Сущенко, С. Шацького.

Виховний потенціал позашкільної освіти щодо формування цінностей в учнів розкривається в працях В. Белової, О. Биковської, С. Білоус, В. Вербицького, А. Корнієнко, Д. Лебедева, О. Литовченко, Л. Ляшко, В. Мацулевич, В. Мачуського, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко та інших.

Народознавчі аспекти проблеми розкрито у дослідженнях Л. Артемової, Г. Ващенко, В. Войтенко, Л. Калуської, Н. Лисенко, Ю. Руденка, В. Скуратівського, М. Стельмаховича та ін.

Сучасна психолого-педагогічна технологія зібрала велике розмаїття досліджень з проблем підготовки творчої особистості учнів. Праці І.П. Волкова, Л.С. Виготського, О.М. Леонтєва, Н.І. Мартинюка, В.О. Моляко, Я.А. Пономарьова, В.С. Юркевича дають можливість розуміння шляхів і умов розвитку творчих здібностей. Практично, будь-яке педагогічне дослідження певною мірою торкається розвитку творчих здібностей і виховання творчої особистості, оскільки педагогічний процес є творчим за своєю сутністю, включаючи творчість учня, вчителя, батьків, організаторів

дозвілля, керівників самодіяльних гуртків і об'єднань.

Незважаючи на те, що останнім часом з'явилося чимало ґрунтовних вітчизняних праць з окресленої проблематики: організації творчої діяльності учнів у позашкільному закладі (О. Рассказова), розвитку творчої активності молодших школярів (Г. Костюшко), розвитку творчих здібностей учнів на уроках праці засобами ігрової діяльності (Н. Слюсаренко) і т.д., – тема, обрана для дипломної роботи, вимагає ґрунтовного аналізу. Проблема формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах вимагає дослідження та теоретичних обґрунтувань ефективності педагогічних умов реалізації цього процесу.

Вищезазначене зумовило вибір теми дослідження: **«Педагогічні умови формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, безпосередньо пов'язано з кафедральною темою «Розроблення змісту та методики викладання фундаментальних, технічних і професійно-орієнтованих дисциплін підготовки вчителя трудового навчання».

Об'єктом дослідження є процес формування творчих здібностей учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва у позашкільних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах і методика їх реалізації.

Мета дослідження полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах та експериментальній перевірці ефективності методики їх реалізації.

Для досягнення поставленої мети та перевірки гіпотези необхідно вирішити

такі завдання:

1. На основі аналізу наукової, методичної та спеціальної літератури схарактеризувати методологічні та практико-нормативні засади функціонування змісту діяльності позашкільного навчального закладу; визначити сутність і технологію формування творчої особистості учня та педагогічні умови формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у ПНЗ.

2. Розкрити теоретичні та методичні основи організації творчої діяльності учнів позашкільних навчальних закладів під час навчання художньої кераміки.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості творчих здібностей учнів позашкільних навчальних закладів під час навчання художньої кераміки.

4. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах та експериментальній перевірці ефективності методики їх реалізації.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективність формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах зростатиме на основі таких науково обґрунтованих педагогічних умов: дотримання під час навчання учнів позашкільних навчальних закладів техніки та технологій гончарного мистецтва загальних і специфічних принципів організації творчої діяльності; урахування вікових особливостей та індивідуальних творчих здібностей учнів; створення атмосфери співтворчості й діалогічної взаємодії в навчально-виховному процесі; активізації творчої діяльності учнів у контексті використання дидактичного потенціалу гончарного мистецтва у розвитку своєї творчої індивідуальності; використання комплексу творчих завдань під час навчання художньої кераміки; спрямування учнів на рефлексію власної творчої діяльності.

Методи дослідження:

– теоретичні методи (для одержання об’єктивних даних щодо специфіки предмету дослідження): аналіз філософської, психолого-педагогічної, спеціальної, методичної літератури і періодичних видань з проблеми дослідження;

– емпіричні методи (для вивчення досліджуваних явищ у реальному процесі

позашкільної освіти учнів): вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду з проблеми формування творчих здібностей в учнів, упровадження інноваційних педагогічних технологій у навчання учнів технікам декоративно-ужиткового мистецтва, в цілому, та художній кераміці, зокрема; спостереження, анкетування; вивчення результатів навчання учнів з огляду на досліджувану проблему; педагогічний експеримент здійснювався для перевірки ефективності методики реалізації педагогічних умов формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах; оброблення результатів дослідження з використанням методів математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягають у тому, що:

– *дістала подальшого розвитку, конкретизації та педагогічної інтерпретації* характеристика понять «творча особистість», «креативна особистість», «творчі здібності», «творчі можливості»; специфічні принципи організації творчої діяльності;

– *конкретизовано* педагогічні умови формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах;

– *уточнено* методичні особливості організації творчої діяльності учнів позашкільних навчальних закладів під час навчання художньої кераміки.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дослідженні, зумовлена відповідністю теоретично-методологічних позицій, інтегруванням психолого-педагогічних підходів у розробленні провідних ідей дослідження; єдністю теоретичних та емпіричних методів дослідження, адекватних його предмету, об'єкту, меті і завданням; позитивними результатами проведеного педагогічного експерименту.

Практичне значення дослідження визначається тим, що розроблене методичне забезпечення, сформульовані основні положення, висновки та рекомендації щодо методики формування творчих здібностей учнів засобами художньої кераміки у позашкільних навчальних закладах, апробовані під час формувального експерименту.

Апробація результатів роботи здійснювалася:

– XIV науково-практичній конференції «Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій» (19 квітня 2018 р., м. Вінниця). Тема виступу «Види декоративно-ужиткового мистецтва у змісті технологічної підготовки учнів основної школи»;

– Всеукраїнській дистанційній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми» (30 жовтня 2018 р., м. Вінниця). Тема виступу «Духовно-естетичне виховання учнів ЗНЗ засобами гончарного мистецтва»;

– Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій» (28 листопада 2018 р., м. Вінниця). Тема виступу «Графічна складова дизайн-технологічної діяльності з проектування одягу майбутніх учителів трудового навчання та технологій»;

– Міжнародній науково-практичній конференції «Science, research, development. Pedagogy. #13 (Наука, исследования, развитие. Педагогика. #13), (30.01.2019-31.01.2019 р., м. Берлін). Тема виступу «Розвиток творчого мислення під час навчання основ дизайну як засіб професійного становлення майбутніх учителів трудового навчання та технологій»;

– XVI науково-практична конференція «Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій» (24-25 квітня 2019 р., м. Вінниця). Тема виступу «Активізація проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва»;

– IX Всеукраїнській науково-практичній конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів «Проблеми та перспективи розвитку охорони праці» (16 квітня 2019 р., м. Львів). Тема виступу «Структурні компоненти професійної компетентності з безпеки життєдіяльності та основ охорони праці майбутніх учителів трудового навчання та технологій»;

– на II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції кафедри технологічної освіти, економіки і безпеки життєдіяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

«Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми» 30 жовтня 2019 року. Тема виступу «Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійної компетентності з основ дизайн-проектування швейних виробів»;

– на I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми» 30 жовтня 2020 року. Тема виступу «Теоретико-методологічні аспекти інтеграції сучасного наукового знання у підготовці майбутніх учителів технологій та педагогів професійної освіти».

Публікації:

1. Види декоративно-ужиткового мистецтва у змісті технологічної підготовки учнів основної школи: зб. наук. праць за матеріалами наук. конф. [«Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій»], (Вінниця, 19 квітня 2018 р. / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2018, 224 с.).

2. Розвиток творчого мислення під час навчання основ дизайну як засіб професійного становлення майбутніх учителів трудового навчання та технологій: зб. наук. праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції [«Science, research, development. Pedagogy. №13 (Наука, исследования, развитие. Педагогика. №13)], (Берлін, 30.01.2019-31.01.2019, 200 с.).

3. Духовно-естетичне виховання учнів ЗНЗ засобами гончарного мистецтва: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми»], (Вінниця, 30 жовтня 2018 р. / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2018, С. 221-225).

4. Графічна складова дизайн-технологічної діяльності з проектування одягу майбутніх учителів трудового навчання та технологій: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. [«Графічна підготовка як складова професійної освіти

вчителя трудового навчання і технологій»], (Вінниця, 28 листопада 2018 р. / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2018, С. 54-56).

5. Марущак О.В., Бойчук С.О. Методичні аспекти розвитку у майбутніх учителів трудового навчання та технологій образно-асоціативного мислення у процесі художнього проектування костюма. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2019. Вип. II. С. 55-58.

6. Активізація проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва: зб. наук. праць за матеріалами наук. конф. [«Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій»], (Вінниця, 24-25 квітня 2019 р. / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2019).

7. Структурні компоненти професійної компетентності з безпеки життєдіяльності та основ охорони праці майбутніх учителів трудового навчання та технологій: зб. наук. праць за матеріалами ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів [«Проблеми та перспективи розвитку охорони праці»], (м. Львів, 16 квітня 2019 р., С. 177-178).

8. Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійної компетентності з основ дизайн-проектування швейних виробів: зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. [«Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми»], (Вінниця, 30 жовтня 2019 р. / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2019, С. 56-58);

9. Марущак О.В., Бабчук Ю.М., Чадюк Г.Ф., Бойчук С.О. Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва естетичних уявлень засобами орнаментальної композиції. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. I. С. 41-45.

10. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції сучасного наукового знання у підготовці майбутніх учителів технологій та педагогів професійної освіти: зб. наук. праць за матеріалами I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. [«Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми»], (Вінниця, 30 жовтня 2020 р. / Він. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2020, С. 6-11).

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (163 найменування) та 8 додатків на 32 сторінках. Загальний обсяг дипломної роботи становить 146 сторінок комп'ютерного набору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев В.Е. Организация технического творчества учащихся. М.: Высшая школа, 1984. 46 с.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. 266 с.
3. Андрієвська В.В. Психологія творчої праці вчителя. *Творчість учителя іноземної мови* / за ред. М.Я. Дем'яненка. К.: Рад. шк., 1978. С. 27-30.
4. Багрій Д.С., Тихолаз Д.В., Марущак О.В. Принципи формування художньо-естетичної компетентності педагога в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця, 2019. Випуск III. С. 82-85.
5. Барко В.І., Тютюнникова А.М. Як визначити творчі здібності дитини? К., 1991. 79 с.
6. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа вчителя і учнів. *Початкова школа*. 2003. № 7.
7. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем: Проблемы и методы психол.-пед. обеспечения тех. обучающих систем. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1997. 304 с.
8. Бикова О.В. Формування індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної виховної роботи вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, 2017. 271 с.
9. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В.Г. Кременя. К., 2009.
10. Богосвятська А. Проектно-діяльнісна технологія навчання. *Заруб. літ. в шк. України*. 2012. № 10. С. 24-31.
11. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: ИЦ «Академия», 2002. 320 с.

12. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: ИЦ «Академия», 2002. 320 с.
13. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно-орієнтованого навчання. *Почат. шк.* 2013. № 10. С. 1-4.
14. Бойчук С.О., Магдич Я.І., Марущак О.В. Активізація проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва. *Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій*: зб. наук. пр. Вінниця, 2019. Випуск XVI.
15. Божко Л.А. Бисер. Уроки мастерства. М.: Мартин, 2004. 168 с.
16. Бочар І.Й. Гевко І.В. Умови інтелектуального розвитку учнів як складова навчально-пізнавальної діяльності у процесі їх трудової підготовки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2011. № 3. С. 64-69.
17. Брижак Н. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах: навчальний посібник. Київ: Логос, 2017. 126 с.
18. Буббико Дж., Круус Х. Кераміка: техніки, матеріали, изделия / пер. с итал. Издательство «Ниола-Пресс», 2006. 128 с.
19. Буринская Н.Н. Учебные экскурсии. М., 1989. 160 с.
20. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручник для педагогів. К.: Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.
21. Виноградова Е. Большая книга бисера. М.: ОЛМА-ПРЕСС; СПб.: «Валери СПД», 2000. 432 с.
22. Вишковський І.В. Методи активізації пізнавальної діяльності. *Історія та правознавство*. 2007. № 12. С. 2-7.
23. Вишневський О. У пошуках нових підходів. *Сучасне українське виховання*. Львів, 1999. №10. 31 с.
24. Волощук І.С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості. К.: Педагогічна думка, 1998. 160 с.
25. Выбор методов обучения в средней школе / под ред. Ю.К. Бабанского. М., 1981. 176 с.

26. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психология развития ребенка. М.: Смысл-Эксмо, 2003. С. 235-236.
27. Гадецький М.В. Хлебнікова Т.Н. Організація навчального процесу в сучасній школі: навчально-методичний посібник для вчителів, керівників навчальних закладів, слухачів ІПО. Харків: Веста: видавництво «Ранок», 2004. 136 с.
28. Галузинский В.М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся. К.: Рад. школа, 1982. 136 с.
29. Галузяк В.М., Сметанський М.І., Шахов В.І. Педагогіка: навчальний посібник. Вінниця: РВР ВАТ «Вінницька обласна друкарня», 2001. 200 с.
30. Ганицкая Р.П., Левина О.В. Волшебный бисер. Вышивка бисером. Ростов н/Д: Издательский дом «Проф.-Пресс», 2004. 480 с.
31. Гаргін В.В., Коберник О.М. Історія розвитку методики трудового навчання в Україні: монографія. Умань: ПП Жовтий, 2012. 166 с.
32. Гебос А.И. Психология познавательной активности учащихся. Кишинев: Штиинце, 1975. 104 с.
33. Гетта В. Шляхи досягнення педагогічної майстерності. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2010. № 9. С. 44-45.
34. Гирнинов Г. Наука и творчество. М., 1979. С. 67.
35. Глуханюк В.М., Марущак О.В., Бербега І.М. Окремі аспекти наукового історико-етнографічного дослідження подільського гончарства. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Випуск І. С. 213-218.
36. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 356 с.
37. Гура Л.Й., Радько В.С. Від ремесла до творчості. К.: Час, 1990. 152 с.
38. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: монографія. К.: Вища школа, 1998. 229 с.
39. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
40. Дробноход М. Освітні системи майбутнього творяться сьогодні: матеріали

«Круглого столу». *Рідна школа*. 1997. № 2. С. 4.

41. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. СПб.: Питер, 2008. 308 с.
42. Душенко В.О. Виховання особистості у процесі навчання. *Початкова школа*. 1998. № 7. С. 10-12.
43. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
44. Етнокультурне виховання учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва в умовах позашкільного навчального закладу: методичний посібник / за редакцією А.В. Корнієнко. Д.: Надруковано ПП Дрига Т.В., 2016. 236 с.
45. Железнякова О.М. Проблемное обучение: технологический аспект: учебно-методическое пособие. Ульяновск, 1996. 286 с.
46. Закон України «Про загальну середню освіту». *Освіта України*. 2000.
47. Закон України «Про освіту». *Освіта*, 1996.
48. Запаско Я.П. Декоративно-ужиткове мистецтво. *Історія українського мистецтва*. К.: Вид-во АН УРСР, 1970. Т. IV, кн. 2. С. 295-296.
49. Зубань В.М. Педагогічні умови формування духовного здоров'я учнівської молоді засобами гончарного мистецтва. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків, 2012. Вип. XXX. С. 64-74.
50. Зузяк Т.П., Марущак О.В. Досвід визначних майстрів гончаротворення як передумова етнокультурного виховання студентської молоді. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Випуск I. С. 186-191.
51. Зузяк Т.П., Марущак О.В., Шинін О.С., Савлук В.М. Інтегративна природа декоративно-ужиткового мистецтва як чинник збереження художніх традицій народних ремесел і промислів. *Perspectives of world science and education. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2019. Pp. 172-180. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
52. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. СПб., 2000. 96 с.
53. Ігнатенко Г.В. Умови підвищення розвитку самостійності школярів на уроках трудового навчання. *Оновлення змісту форм та методів навчання і виховання*

в закладах освіти: Наукові записки. Рівне: РДГУ, 2002. Вип. 39. С. 58-63.

54. Інформаційно-аналітичні матеріали про мережу гуртків та інших творчих об'єднань науково-технічного та художньо-естетичного напрямів позашкільної освіти за 2006-2008 роки (Український державний центр позашкільної освіти). URL: www.mon.gov.ua/education.

55. Історія декоративного мистецтва України: у 5 т. / голов. редкол. Ганна Скрипник (гол. ред.) та ін. URL: <http://mau-nau.org.ua/etnolog/books/idmu>

56. Кабанова-Меллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение. М.: Знание, 1981. 96 с.

57. Кардашов В. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів. К.: Видавничий Дім «Слово», 2007. 296 с.

58. Кизенко В.І. Педагогічні функції і змісті факультативного навчання в основній школі. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 2. С. 24-32.

59. Кирильчук Ю. Використання інноваційних ідей на заняттях із методики трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2009. № 5. С. 35-37.

60. Кисляк Н. Ідеї проектної технології. *Директор шк.* 2010. № 18. С. 9-19.

61. Кичук Н.В. От творчества учителя к творчеству ученика. Измаил, 1992. 96 с.

62. Коберник О.М. Проектна технологія на уроках трудового навчання. *Трудове навчання*. 2008. №1. С. 3-6.

63. Коберник О.М., Бербец В.В., Дубова Н.В. та ін. Трудове навчання в школі: проектно-технологічна діяльність. 5-12 класи / за ред. О.М. Коберника. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 256 с.

64. Коберник О.М., Терещук А.І. Теорія і методика профільного технологічного навчання учнів в старшій школі: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий, 2013. 365 с.

65. Коберник О.М., Терещук Г.В. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: навчальний посібник. Тернопіль: ТНПУ, 2008. 257 с.

66. Козлова Н В. Активізація психічних процесів у ході пізнавальної діяльності учнів. *Історія та правознавство*. 2006. № 16. С. 6-11.

67. Корнієнко А. Методика викладання декоративно-ужиткового мистецтва в позашкільних навчальних закладах. *Мистецтво і освіта*. № 3 (77). 2015. С.39-42.
68. Костенко С., Коломієць Ю. *Аналіз змісту форм і методів позаурочної трудової підготовки в школі*. URL: <http://www.rusnauka.com>.
69. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 200 с.
70. Кравченко Я. Димлене диво. *Пам'ятки України*. 1989. № 1. С. 96-102.
71. Краткий философский словарь / А.П. Алексеев, Г.Г. Васильев и др.; под ред. А.П. Алексеева. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. 496 с.
72. Кудрявцев Т.В. Особенности мышления учащихся в процессе трудового обучения. М.: Педагогика, 1970. 336 с.
73. Кульчицька О.І. Складові біографії творця. *Обдарована дитина*. 1998. № 3. С. 27-32.
74. Литвинець Е.М. Чарівні візерунки. К.: Рад. школа, 1985. 48 с.
75. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків: «ОВС», 2000. 164 с.
76. Ляукина М.В. Бисер. М.: АСТ-ПРЕСС, 1998. 176 с.
77. Магдич Я.І., Кашуба А.В., Марущак О.В. Методичні аспекти етнокультурного виховання учнів старшої школи засобами ДУМ. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Випуск І. С. 228-232.
78. Магдич Я.І., Марущак О.В. Інтеграційний підхід у навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій як умова збереження традицій декоративно-ужиткового мистецтва. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2019. Випуск ІІ. С. 19-22.
79. Маєвська Л.М. Етнокультурне виховання. Нормативно-правове забезпечення: Міжнародний та вітчизняний рівень: метод. реком. до курсу «Основи етнокультурного виховання». Житомир: ЖДУ, 2007. 302 с.

80. Макрідіна Л. Сучасні технології навчання (Формування творчої особистості). *Рідна школа*. 1997. № 6. С. 46-49.

81. Манучарова Н.Д. Декоративний розпис. *Декоративно-прикладне мистецтво Української РСР*. Київ: Вид-во Акад. архіт. УРСР, 1952. С. 159-161.

82. Марущак О.В., Бербєга І.М., Бойчук С.О. Розвиток творчого мислення під час навчання основ дизайну як засіб професійного становлення майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Science, research, development. Pedagogy. #13*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30-31.01.2019 р., м. Берлін). Warszawa, 2019. С. 92-96.

83. Марущак О.В., Зузяк Т.П. Зміст поняття художньо-естетичної компетентності педагога в галузі декоративно-ужиткового мистецтва // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Випуск 53. С. 185-189. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/179/sit-53-2019>. DOI: 10.31652/2412-1142-2019-53-185-189.

84. Марущак О.В., Зузяк Т.П., Казьмірчук Н.С. Дослідження технології формування у майбутніх педагогів художньо-естетичної компетентності засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань, 2020. Вип. 1(3). Ч. 1. С. 103-111.

85. Марущак О.В., Зузяк Т.П. Формування у майбутніх педагогів професійної компетенції з дизайн-проекування засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: НУЧК, 2020. Вип. 8(164). С. 209-215. DOI: 10.5281/zenodo.3905849.

86. Марущак О.В., Савчук І.В., Казьмірчук Н.С. Дизайн у системі професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Випуск 50. С. 324-328.

87. Марущак О.В., Савчук І.В. Творчий поступ народного майстра гончарної справи О.Г. Луцишина як передумова етнокультурного виховання молоді. *Актуальні проблеми математики, інформатики, фізики і технологій*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. XV. С. 178-181.
88. Марущак О.В., Савчук І.В. Формування духовно-матеріальної культури учнів старшої школи засобами гончарства. *Наука, исследования, развитие. Педагогика / Science, research, development. Pedagogy*. Warszawa. 2018. Т. 3. С. 69-72.
89. Масол Л. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: методичний посібник. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
90. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности. *Вопросы психологии*. 1989. № 6. С. 29-33.
91. Меерович М.И., Шрагина Л.И. Технология творческого мышления. М., 2000. 334 с.
92. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. К., 2003. 615 с.
93. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. *Обдарована дитина*. 1998. № 1. С. 3-5.
94. Момот Л.Л. Проблемно-пошукові методи навчання в школі. К., 1985. 63 с.
95. Морєєв О. Формування загальнотрудових умінь у різних дидактичних системах трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2005. № 5. С. 2-4.
96. Музика О.Я. Філософський аспект інтерпретації поняття розвитку творчих здібностей особистості. *Становлення образотворчого мистецтва в сучасному соціокультурному просторі*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 24–25 квіт. 2008 р.). Луганськ, 2008. С. 61-70.
97. Навчальна програма. Технології 10-11 класи (Рівень стандарту) / Терещук А.І., Боринець Н.І., Боровик Д.В., Гащак В.М., Гедзик А.М.; 10.11.2017 р. К., 2017.
98. Навчальні програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку / за ред. Т.В. Биковського, Г.А. Шкури. К.: УДЦПО, 2016. В. 2. 267 с.
99. Нагайчук О.В. Стимулювання інтелектуальної активності учнів на уроках трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2019.

Випуск II. С. 114-116.

100. Настільна книга молодого вчителя трудового навчання. Х.: Вид-во «Ранок», 2010. 256 с.

101. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html/>

102. Недзеленко Ю.А., Ткачук Н.І., Марущак О.В. Науково-теоретичні основи орнаментальної композиції у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій і педагогів професійної освіти. *Dynamics of the development of world science*. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 644-653. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

103. Новая философская энциклопедия: В 4 томах / Степин В.С., Гусейнов А.А., Семигин Г.Ю., Огурцов А.П. и др. М.: мысль, 2010. 736 с.

104. Оршанський Л. До проблеми технологічної підготовки школярів у сучасних умовах. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2011. № 3. С. 6-9.

105. Охорона праці: навчальний посібник / З.М. Яремко, С.В. Тимошук, О.І. Третяк, Р.М. Ковтун; за ред. проф. З.М. Яремка. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 374 с.

106. Паламарчук В., Рудаківська С. Від творчої особистості до нових технологій навчання. *Рідна школа*. 1998. № 2. С. 52-62.

107. Пелагейченко М.Л. Професійний довідник учителя трудового навчання. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 254 с.

108. Підласистый П.И., Коротяев Б.Й. Организация деятельности ученика на уроке. *Педагогика и психология*. 1985. № 3. С. 72.

109. Пічкур М., Демченко І., Базильчук Л. Методика викладання образотворчого мистецтва: позакласна робота: навчальний посібник. Умань: Алмі, 2010. 264 с.

110. Позашкільна освіта: стратегія, інновації, практика: збірник статей Міжнародної наук.-практ. конф. Суми, 2009. 328 с. URL: http://nenc.gov.ua/doc/metod_razr/zbirbuk_sumy.pdf

111. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. М., 1976. 280 с.

112. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: пособие для учителя. К.: Рад. шк., 1983. 187 с.
113. Пузиревич Є.В. Створення на уроці умов для підвищення пізнавальної активності всіх учнів. *Математика в школах України*. № 9 (345). 2012. С. 2-5.
114. Пустовіт Г.П., Тихенко Л.В. Позашкільна освіта: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. Кн. 2. 272 с.
115. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: теоретико-дидактичний аспект: монографія. Книга 1. Миколаїв: МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2010. 379 с.
116. Рагозіна В.В. Підготовка вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових класах та дошкільних закладах*. Полтава, 1996. С. 12-19.
117. Рагозіна В.В. Теоретичний аспект проблеми творчих здібностей. *Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти*. Вінниця: «Універсум-Вінниця», 1998. С. 127-132.
118. Римаренко В.Є. Семінарські заняття в школі. К., 1981. 124 с.
119. Родари Д. Грамматика фантазии. М.: Прогресс, 1990. С. 24-29.
120. Романенко Т.М., Шевченко М.О., Марущак О.В. Декоративно-ужиткове мистецтво як елемент підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до естетичного виховання учнівської молоді. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 204-207.
121. Рубинштейн С.А. Проблемы общей психологии. М., 1976.
122. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. 360 с.
123. Савлук В.М., Свята М.В., Марущак О.В. Формування творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Science, research, development. Pedagogy. #14: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27-28.02.2019 р., м. Лондон)*. Warszawa, 2019. С. 55-59.

124. Савченко О.Я. Впровадження інновацій – об’єкт педагогічної теорії і практики. *Рідна школа*. К.: Преса України, 2012. № 10. С. 79-80.
125. Самохіна А. Обучение через делание. *Учитель*. 2003. № 4. С. 23.
126. Свята М.В., Семенюк С.П., Марущак О.В. Психолого-педагогічні основи організації художньо-творчої діяльності студентів на заняттях з декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 2. С. 28-31.
127. Серков О.О. Кераміка на уроках образотворчого мистецтва: посібник для вчителя. Тучин, 2012. 39 с.
128. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість. К., 1998. 151 с.
129. Смирнов С.А. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: учебник / Смирнов С.А., Котова И.Б., Шиянов Е.Н. и др.; под. ред. С.А. Смирнова. М.: Академия, 2001. 512 с.
130. Софій Н., Кузьменко В. Сто і один метод активного навчання. *Професійний журнал для вчителів «Відкритий урок»*. URL: <http://osvita.ua/school/theory/1360/?list=0>.
131. Спиноза Б. Избранные произведения в 2-т. М, 1957. Т. 1. С. 303.
132. Сущенко Т.І. Основи позашкільної педагогіки: посібник для класних керівників, педагогів позашкільних закладів. Мінськ: Бел. наука, 2000. 221 с.
133. Тадеуш Вацлав Новацький. Рука, що творить / переклад з польської Ю. Родик, Ю. Салати. Львів: Літопис, 2007. 104 с.
134. Теорія і методика навчання технологій: навчальний посібник / І.П. Андрощук, І.В. Андрощук, В.В. Бербец, О.В. Бялик та ін.; за заг. ред. О.М. Коберника. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. 474 с.
135. Терещук А. Методи творчої діяльності на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2006. № 1. С. 19-23.
136. Терещук А., Вдовиченко А. Навчання учнів основних етапів проектно-технологічної діяльності. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 4. С. 10-13.

137. Технології соціально-педагогічної роботи: навчальний посібник / за заг. ред. проф. А.Й. Капської. К., 2000. 372 с.
138. Технологія бісерного плетіння на дротяній основі: навчальна програма варіативного модуля / уклад.: О. Белегай. 3 с.
139. Тимків Б. Формування національної самосвідомості учнів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи: методичний посібник для вчителів / За ред. акад. Д. Тхоржевського. К., 1999. С. 131-136.
140. Тимків Б. Шляхи вдосконалення занять з народного декоративно-ужиткового мистецтва в школі: методичний посібник для вчителів і студентів педагогічних інститутів та університетів. 2-ге вид., переробл. і доп. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. 51 с.
141. Ткаленко Т., Волкова Е., Стародуб К. Бисер для начинающих. Лучшие украшения и фенички. Ростов-на-Дону: ИД ВЛАДИС, РИПОЛ КЛАССИК, 2004. 256 с.
142. Ткачук С. Мета, завдання і принципи технологічної освіти в загальноосвітній школі. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2011. № 3. С. 9-12.
143. Ткачук С.І., Коберник О.М. Основи теорії технологічної освіти: навчальний посібник. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «ВІЗАВІ», 2014. 304 с.
144. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. Частина III. 219 с.
145. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання: Теорія трудового навчання. К., 2000. 248 с.
146. Флегонтова Н. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів: навчально-методичний посібник. К.: Освіта України, 2007. 144 с.
147. Формування ключових та предметних компетентностей учнів шляхом використання новітніх технологій. Ківерці, 2015. 62 с.
148. Харитонова В.В., Ігнатюк М.О. Застосування розвивальних технологій як чинник формування інтелектуальної активності учнів на уроках трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій*:

теорія, досвід, проблеми. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. II. С. 148-151.

149. Холодная М.А. Когнитивные стили и интеллектуальные способности. *Психологический журнал*. 1993. № 1. Т. 13. С. 84-93.

150. Цапок В.А. Творчество (Философский аспект проблемы). Кишинев, 1989. С. 7.

151. Цируль К.Ю. Ручна праця в загальноосвітній школі. К.:Райдуга, 2006. 214 с.

152. Чиотти Д. Бисер. М.: Издательский дом «Ниола 21-й век», 2003. 160 с.

153. Шабалина З.П. Домашняя учебная работа школьников. М., 1985. 95 с.

154. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект. К.: СПД Богданова А. М., 2007. 220 с.

155. Шепеленко Т.Л. Теоретичні засади проблеми пізнавальної активності і самостійності студентів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2017. № 2(14). С. 109-115.

156. Шуляк В. Створення і втілення в життя власних проєктів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 3. С. 8-9.

157. Щербакова К.І. Вступ до спеціальності: навч. посібник. К., 1990. 166 с.

158. Щукина Г.И. Роль деятельности в учебном процессе: книга для учителя. М.: Просвещение, 1986. 144 с.

159. Энциклопедия эпистемологии и философии науки / под ред. И.Т. Касавина. М.: Изд-во «Канон+», РООИ «Реабилитация», 2009. 1248 с.

160. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення: навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 112 с.

161. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика (на матеріалі уроків хімії). К.: Партнер, 1997. 208 с.

162. Ярошук Л.Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навчальний посібник. Луцьк, 2010. 308 с.

163. Яцишин Р. Естетичне виховання підлітків засобами образотворчого мистецтва у середніх загальноосвітніх навчальних закладах України (друга половина ХХ століття): автреф. дис...канд. пед. наук. Хмельницький, 2013. 20 с.

164. Яцишин Р. Метод проектів як засіб художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Мистецтво та освіта*. 2009. № 1 (51). С. 11-13.

165. Zuziak T., Marushchak O. Formation of artistic-aesthetic competence means of decorative and consumer art: content and structure of phenomenon. *Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: monograph / edited by authors*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 17-40. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/22>. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_18.

166. Marushchak O.V., Zuziak T.P., Savchuk I.V., Rohotchenko O.O. Artistic and aesthetic competencies development: training teachers using decorative and applied arts. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference (May 22th-23th, 2020, Rezekne)*. Volume V. 719-728. Rezekne: Rezeknes Tehnologiju Akademija, 2020. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4917/4739>. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol5.4917>.

167. Marushchak O.V., Zuziak T.P., Savchuk I.V. Formation at students of pedagogical higher education institutions of esthetic idea by means of national ornament. *Modern Scientific Researches: The International Scientific Periodical Journal*. Yolnat PE, Minsk, Belarus, 2020. Issue 11. Part 1. С. 31-38. URL: <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr11-01-033>. DOI: [10.30889/2523-4692.2020-11-01-033](https://doi.org/10.30889/2523-4692.2020-11-01-033).

168. URL: <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf> – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки

169. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/work/ – методичні розробки уроків, проектів з трудового навчання для 5-11 класів.

170. URL: <http://trudove.ucoz.org/> – нормативно-правове забезпечення трудового навчання; розробки уроків і проектів з трудового навчання для 5-11 класів.

171. URL: http://trudovenavchanya.blogspot.com/p/blog-page_16.html – нормативна база, навчальні програми, методичні рекомендації, розробки уроків, додатковий матеріал

до уроків, підручники, інтернет-ресурси для вчителя трудового навчання тощо.

172. URL: http://udcpo.ucoz.ua/index/khudozhno_estetichnij_naprjam/0-36 – Програми художньо-естетичного напрямку позашкільної освіти.

173. URL: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=66-119>

174. URL: <http://www.osvitaua.com/pa/> – Всеукраїнська газета для працівників позашкільних навчальних закладів та шкіл «Позашкілля» видавництва педагогічної преси та літератури «Шкільний світ».

175. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> – Закон України «Про позашкільну освіту». 2000 р.

176. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> – Закон України «Про інноваційну діяльність». 2002 р.

177. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF> – Перелік типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6.05.2001 р. № 433. Із змінами та доповненнями: постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 769).

178. URL: <https://imzo.gov.ua/> – сайт Інституту модернізації змісту освіти.

179. URL: <https://www.schoollife.org.ua/usi-uroky-trudovoho-navchannya/> – нормативно-правове забезпечення трудового навчання; розробки уроків з трудового навчання для 5-11 класів.